Samenvatting

De Politiek van Controle: Een nieuwe dynamiek van agrarische verandering in het sojacomplex van Bolivia

In de hele wereld zijn plantage-economieën in opkomst. Toenemende bezorgdheid over voedsel, energie en financiële zekerheid heeft in combinatie met een geopolitieke herstructurering van de wereldwijde agro-foodsector geleid tot een nieuwe golf van actoren die hun controle over natuurlijke hulpbronnen willen veiligstellen. Agro-industriële complexen – van zaad tot silo – in handen van bedrijven hebben hun geografische reikwijdte vergroot en nieuwe plaatsen gecreëerd waarin kapitaal kan doordringen, circuleren, en groeien. Nieuwe actoren en vormen van penetratie van kapitaal hebben hun intrede gedaan op het platteland en de productiewijzen, vormen van bezit en machtsrelaties getransformeerd. Sojabonen zijn een typisch agro-industrieel 'flex crop' (multi-inzetbaar gewas) dat wordt gebruikt als veevoer, voedsel, brandstof en wordt toegepast in industriële materialen, met 'upstream' industriële activiteiten en 'downstream' opslag, verwerking en vervoer. Dit is een onderzoek naar hoe en in welke mate de ontwikkeling en expansie van het sojacomplex in Bolivia het platteland transformeert. Er ontstaan nieuwe prosessen van uitsluiting van productie, er is sprake van controle over de waardeketen en toe-eigening, en het zeer extractieve karakter van het sojacomplex heeft ernstige implicaties voor de samenleving, de economie en het milieu. Deze dynamiek van agrarische verandering doet zich niet uitsluitend in Bolivia of in het sojacomplex voor, maar weerspiegelt de bredere veranderingen die plaatsvinden in de wereldwijde agro-foodsector die gedomineerd wordt door agro-industriële complexen.

Het analytisch kader van dit onderzoek wordt aangeduid als de *politiek van controle* en binnen dit kader worden de nieuwe vormen en mechanismen van controle over natuurlijke hulpbronnen en toe-eigening van waarde (of extractie, d.w.z. overexploitatie) zichtbaar door middel van onderzoek naar toegang in plaats van bezit of concessies. Onderzoek naar de nieuwe vormen van controle draagt bij aan een beter begrip van klassevorming, -differentiatie en klassebewustzijn. Voor deze nieuwe vormen van controle zijn de begrippen 'uitsluiting van productie' en 'controle over de waardeketen' bedacht. De *politiek van controle* vraagt ook om een onderzoek naar de rol en aard van de kapitalistische samenleving. De strategische relaties tussen de overheid en maatschappelijke actoren bij het krijgen en handhaven van controle over het overheidsapparaat worden onderzocht tegen de achtergrond van de noodzaak om de balans te zoeken in de sociale tegenstrijdigheden van het kapitalisme, waarin zowel accumulatie als sociale legitimiteit vergemakkelijkt worden. Een beter begrip van deze complexe relaties door middel van het dwarsverband 'staat-samenleving-kapitaal' helpt bij het in kaart brengen van de relaties en interacties tussen gekozen en niet-gekozen hoge ambtenaren en de verschillende groeperingen binnen de klassen arbeid en kapitaal in hun historische context.

Het Boliviaanse sojacomplex wordt onderzocht binnen de bredere drieledige neo-extractivistische ontwikkelingsstrategie van Bolivia met de componenten mineralen, koolwaterstoffen en sojabonen. Binnen dit neo-extractivistische model wordt het sojacomplex gekenmerkt door 'agrarisch extractivisme', waarmee het zeer extractivistische karakter van de productie van sojabonen in Santa Cruz en de implicaties op sociaal, economisch en milieugebied worden belicht. De term 'agrarisch extractivisme' wijst niet alleen

op de extractieve dynamiek van de kapitalistische landbouwindustrie, maar hiermee wordt ook het dominante discours ter discussie gesteld waarin deze vorm van productie wordt gelegitimeerd als middel om te zorgen voor plattelandsontwikkeling en voedselzekerheid. Nu Bolivia met Evo Morales voor het eerst een inheemse president heeft, en de Beweging naar het Socialisme (MAS) het land bestuurt als 'regering van sociale bewegingen', zijn er fundamentele tegenstrijdigheden te over.

Het onderzoek eindigt met de conclusie dat de nieuwe vormen en mechanismen van controle en extractie die kenmerkend zijn voor het sojacomplex leiden tot een beknot traject van agrarische verandering waarbij de rurale meerderheid geen toegang krijgt tot de productiemiddelen en geen zicht heeft op toetreding tot een ander deel van de arbeidsmarkt. Door het sojacomplex zijn de Boliviaanse economie en samenleving gevoelig geworden voor sterk fluctuerende grondstoffenprijzen, en een toegenomen afhankelijkheid van voedselinvoer bedreigt de voedselzekerheid. Met deze vormen van uitsluiting en controle dragen boeren de productierisico's terwijl de geproduceerde waarde grotendeels bij de door bedrijven gecontroleerde oligopolistische markt terechtkomt. Hoewel de meerderheid van de buitengesloten kleine boeren nog steeds formeel de eigenaar van hun grond is, staat het resultaat van dit traject niet bij voorbaat vast, maar is het afhankelijk van het maatschappelijk krachtenveld en de gespannen relaties binnen het dwarsverband staat-samenleving-kapitaal.